

ה בשנים אלו אנו עדים לנסיון לשנות כמה מנהגים מקובלים, אשר מקור השינויים אינו מפוסקי הדור ידועי השם אשר נושאים באחריות ציבורית אלא ממיעוט אנשים אשר החליטו עבור הדור במה יש להם להתחזק, ותחת אשר יבחרו עבור הדור להתחזק במצוות שבין אדם לחברו כגון בזהירות בממון ובכבוד הזולת וכדו' [ראה קב הישר (עמ' 96): "והכלל הזה נקוט בידך - מי שאינו רוצה להנות בממון של חברו ומכל שכן שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גניבה ומשאו ומתנו הוא באמונה - הוא איש צדיק וישר בודאי, אבל כשהאדם רואה את חברו נושק התפילין ומתפלל ואינו עוסק במשא ומתן באמונה - צריך להרחיק ממנו בכל מיני הרחקות כי עיקר היראה והצדקות הוא בממון, וכל אדם שהוא עומד בצדקו על ממון - זה הוא צדיק גמור ועליו נאמר יגיע כפיך כי תאכל ביזר אשרך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא"] - בוחרים הם שיש לדור להתחזק בהנהגות צניעות אשר כיום אינן מקובלות בקרב היהדות החרדית בארץ ובעולם [אלא רק בקרב המוסלמים השיעים], ובכך "זוכים" הם בקלות למעמד של "מתקני הדור"; במאמר זה יבואר אם נכון להנהיג בקרב היהדות החרדית השרשית את לבישת השאל [לבוש החופה את גופה] כפי אשר מבקשים להנהיג.

ה שנינו בכתובות (ע"ב). שניתן לגרש ללא כתובה את העוברת על דת יהודית, ואחד מפרטי דת יהודית הוא היוצאת וראשה פרוע, והסבירו בגמרא שהיוצאת לשוק וראשה פרוע לגמרי נחשבת עוברת על דת משה, ואם יוצאת לשוק בקלתה נחשבת כעוברת על דת יהודית - כלומר ששינתה ממנהג הצנועות, וגם אותה מצוה לגרש.

ר רש"י פירש (ראה שיטמ"ק) שמדובר ביוצאת בכיסוי שער שאינו מושלם ושערותיה נראות דרכו [קלתה - סל מקש המתלבש על הראש שהיו רגילות להניחו על ראשן כדי לשאת בו משא], וממילא לדבריו די בכיסוי שער מלא כדי שלא תחשב עוברת על דת, ואין מכאן מקור להוספת כיסוי מעל הבגדים.

י אף שמשמעות הבבלי שבחצר מותרת להיות בגילוי שער, אולם בירושלמי (כתובות ז' ו' נדף מ"ד:): אמרו: "רבי חייא בשם רבי יוחנן היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, הדא דתימא לחצר אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע" - כלומר שכשיוצאת לחצר צריכה ללבוש קפליטין ואינה יכולה להיות שם בגילוי שער, וכשיוצאת למקום שהרבים בוקעים בתוכו אינו די אף בכיסוי קפליטין; מוסף הערוך (ערך קפליטין) פירש שקפליטין בלשון רומי הם שערות ותלתלים ופאה נכרית אך שאר הראשונים והמפרשים פירשו שקפליטין הוא כיסוי מבד [המאירי (כתובות ע"ב) והסמ"ג (עש"ן מ"ח) פירשו שהוא מטפחת וכן ניתן להוכיח שפירש הרמב"ם, וכן פירש הפני משה, הרא"ש (מובא בשלטי הגבורים כתובות עמ' 64) הבין שהוא צעיף, הב"ש (אה"ע קט"ו ט') פירש שהוא רדיד, ובקרבן העדה (שם) פירש שהוא בגד דק] וממילא למדנו שלדעת הירושלמי אינו די בכיסוי שער "קפליטין" העשוי בד ללא תוספת, ומהות התוספת לא התבארה.

ד כתב הרמב"ם: "מקום שדרכן שלא תצא אשה בשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הכסות רדיד הפחות מכל הרדידין" (אישות י"ג י"א), "ואלו הן הדברים שאם עשתה אחד מהן עברה על דת יהודית יוצאה לשוק או למבוי מפולש וראשה פרוע ואין עליה רדיד ככל הנשים אע"פ ששערה מכוסה במטפחת" (אישות כ"ד י"ב [מקור מהירושלמי - חקל יצחק פ"א]), ומכאן שהרמב"ם למד שמה שהירושלמי לא הסתפק בקפליטין ביוצאה למבוי הוא כי נצרכת גם ללבוש שאל החופה את כל גופה.

ה החת"ם סופר (או"ח ל"ו) הבין שכוונת הרמב"ם שיש לחבוש שני כיסוי שער זה על זה, ולדבריו נמצא שהיוצאת במטפחת לבד עוברת על דת יהודית, וכ"כ הבה"ל (ע"ה ד"ה מחוץ), ונמצא שפירשו שה"קפליטין" המוזכר בירושלמי, או "קלתה" המוזכר בבבלי יכול היה להיות כיסוי שער מלא - אלא שלא די בו כדי לצאת לרשות הרבים ללא תוספת רדיד - ולדבריהם יתכן שתוספת הרדיד הנצרכת בירושלמי חופה את כל הגוף, וממילא לדבריהם יתכן לומר שהירושלמי חייב ללבוש שאל, אם כי בדבריהם מפורש רק שלדעת הרמב"ם יש ללבוש כיסוי שער נוסף על הכיסוי הראשון ולא כתבו שיש ללבוש בגד החופה את רוב הגוף; אמנם הב"ח (אה"ע קט"ו סוף אות א') והפרישה (אה"ע קט"ו ט' [תריץ ב']) ועוד מפרשים רבים הבינו שה"קפליטין" וה"קלתה" היו כיסויים דקים/שקופים/מנוקבים שהשער היה נראה דרכם, וממילא כל שהצריך הירושלמי הוא שהשער יהיה מכוסה בכיסוי מלא ואין צורך בכיסוי נוסף, כוונת הרמב"ם רק שבמקומות שהדבר נהוג - שם נהגו הנשים גם בלבישת רדיד החופה את כל גופה, ובזאת קירבו את הרמב"ם לשיטת רש"י שכל המבואר בבבלי הוא שאינו די בקלתה שהיא כיסוי שער שאינו מלא.

ה נמצא שאף שיש מקום ללמוד בדעת הירושלמי שיש ללבוש שאל, וכן הבין הרמב"ם - אולם האחרונים הוציאו מהירושלמי רק שאינו די בכיסוי שער שאינו מלא, ויש אחרונים שהצריכו כיסוי שער על הכיסוי הראשון, אך לא הצריכו לבישת שאל, וממילא את כוונת הרמב"ם פירשו שיש ללבוש שאל רק במקומות שהדבר נהוג, וכן נקט באגרות משה (אה"ע א' נ"ח), וכן נוהגים להסתפק במטפחת מלאה אחת ללא כיסוי נוסף, וממילא אצלנו כלל אין מקום להנהיג לבישת שאל.

פ כתב הרמב"ם (אישות כ"ה ב') "...באותן המקומות שהיה מנהג הנשים שם להלך בשוק ופניהן גלויות... כמו ערי אדום בזמן הזה, אבל מקומות שאין דרך הבנות שם לצאת לשוק כלל ואם תצא הבת למרחץ בנשף תצא מתכרה ולא יראה אותה אדם חוץ מקרובותיה - ה"ז טוען אף במומין שבגלוי", ולמדנו מדבריו שיש מקומות שנהגו בהם שפני הנשים תהינה מכוסות, אולם הטוש"ע לא העתיקו שיש לנשים חיוב לכסות הפנים, וצ"ל שהבינו שכיסוי הפנים אינו חובה אלא הוא רק מנהג הצנועות והערכיות, וכיום כלל אין נוהגים לכסות את הפנים.

ה יש עוד לבאר שמאחר והראשונים והפוסקים תלו את עניני דת יהודית במנהג הנשים הצנועות (רש"י [שנהגו בנות ישראל], שו"ת הרשב"א ה' רמ"ו [עוברת על מה שנהגו היהודים לנהוג בנות ישראל בצניעות], רמב"ם אישות כ"ד י"ב [מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל], רמב"ן גיטין פ"ט. ט. [שלא נהגה כמנהג הצנועות], שיטמ"ק כתובות ע"ב. [דברים שאינם אסורים מן התורה אלא מנהג בנות ישראל הם לצניעותא בעלמא והיא עוברת על דת המנהג], מגן גבורים או"ח ע"ה שלה"ג ג' ואור לציון או"ח א' י"א [תלוי

במנהג המקום, חקל יצחק פ"א [תלוי במנהג אבות אבותינו] - הרי שהדבר פשוט ביותר שמנהגי הצניעות תלויים במקומם ובתקופתם בלבד, והנהגות שנחשבות כצניעות במקום מסויים לא בהכרח נצרכות במקום אחר, ופעמים שאף אסור לנהוג בהם במקום אחר מאחר ומושכות תשומת לב, שהרי העוברת על דת יהודית היא אשה המתנהגת בצורה חריגה לרעה, וממילא רק אם היא מתנהגת כפי המקובל במקומה ובתקופתה הרי שאינה חריגה. המנהג הרווח בלי פוצה פה ללבוש בגדים בצבעים ובגזרות שלפני מאות שנים לא היה מקובל ללבושם [חצאית שאינה מגיעה לרצפה, צבעים שאינם כהים, גזרות צרות מעט], ואם מנהגי העבר היו מחייבים את נשותינו ללא שינוי הרי שהיינו נאלצים שלא להניח בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, וכן חז"ל הרי ציינו שיש הבדלים בין הנהגות הצניעות שבכל מקום: "ערכיות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו חכמים בהוה" (שבת ס"ה.), וכן מצאנו שענייני הצניעות משתנים לפי מנהגי המקומות - ראה רמב"ם (אישות י"ג י"א, כ"ה ב'), מהר"מ אלשקר (ל"ה), פרישה (אה"ע קט"ו' ב'תריח צ"א), לבוש (מנהגים ל"ו [בסוף א"ח]), אור לציון (א' א"ח י"א). הטוען שהנהגות הצניעות אינן נתונות לשינויים, ומה שהיה מקובל בעבר מחייב גם אותנו - הרי שיש לו להקפיד גם שאשתו לא תצא מביתה יותר מפעמים בחודש (על פי רמב"ם אישות י"ג י"א), ושתכסה את פניה (רמב"ם שם) ושתלבוש רק בגדים בצבעים בהירים, ושגם בנותיו הפניות תכסנה את שערותיהן, וכיו"ב - ומ"מ אין לו להטיל את חומרותיו על כלל ישראל המנהיגים בביתם הנהגות צניעות הרלוונטיות למקומם ולזמנם כדי שלא תמשכנה תשומת לב.

גם הטוענים ששינוי המנהגים אינו יכול להועיל לדברים הכתובים במשנה במפורש כגון גילוי הזרועות והשער חייבים להודות ששינוי המנהגים מועיל כלפי דברים המוגדרים רק כתוספת צניעות כגון לבישת השאל, שהרי מפורש ברמב"ם (אישות י"ג י"א) שאת הבגד החופה את רוב גופה לובשים רק במקומות שהדבר מקובל: "מקום שדרכן שלא תצא אשה בשוק בכפה שעל ראשה בלבד עד שיהיה עליה רדיד החופה את כל גופה כמו טלית נותן לה בכלל הכסות רדיד"; בספר "עולמות של טוהר" הביאו תמונות של נשים מקהילות שונות שחלקם לובשות שאל, והקוראת השטחית בספר זה נוטה שלא לשים לב לכך שתמונות אלו צולמו במקומות ששם לבישת השאל היתה מקובלת, אולם לא עלה על דעת איש להנהיג את השאל במקומות שהדבר אינו מקובל [ונמצא שאין ללמוד ממקומות אלו למקומות שאין הדבר מקובל].

נמצא שבמקום שלבישת השאל אינה מקובלת - אין כלל מקום לחייב את לבישתו, והלובשת שאל אך אין מכסה את שער בשיני כיסויים - נוהגת בעצמה מנהג סותר. עתה יש לדון האם יש מעלה ללבוש שאל אף במקומות שאין מקובל ללבושו. האפשרות היחידה לומר שיש מעלה בלבישת שאל היא כאשר השאל נחשב מעלה בצניעות, ולכן יש להגדיר מה נחשב כצניעות ומה מוגדר כפריצות. הסתכלות של איש באשה האסורה לו מתוך מטרה להנות אסורה אף כשמסתכל במקום שדרכו להיות מגולה, ואמרו חז"ל (ברכות כ"ד) "כל המסתכל באצבע קטנה של אשה [ונתכין להנות (רמב"ם אס"ב כ"א ב')] כאילו מסתכל במקום התורף", והוסיפו לאסור אף הסתכלות בבגדי צבע של אשה השטוחין על גבי כותל כשמכיר את האשה כדי שלא יבוא לידי הרהור (ע"ז כ"ז, רמב"ם אס"ב כ"א כ"א); אמנם ראיה לפי תומן של טפח מבשר אשה שאינה אשתו אסורה רק כאשר רואה מקומות בגופה שדרך הצנועות לכסותם, אולם מותרת ראיה לפי תומן של מקומות הגלויים שבה כשאינו מתכוין כלל להכיר צורתה (ברכות כ"ד. "אמר רב חסדא שוק באשה ערוה" עפ"י ב"ח א"ח ע"ה, וכן מוכח מב"ב נ"ז:). מגדירים אלו ניתן להניח שיש לאשה להסתיר את המקומות שדרכן להיות מוסתרים כשיוצאת למקום שמצויים בו גברים שהרי אסור לגברים לראות מקומות אלו אף בראיה לפי תומן, אך אין מכאן ראיה שאשה צריכה להסתיר את המקומות שדרכם להיות מגולים [פניה ידיו ורגליה במקום שמקובל ללכת יחפים] אף שלאנשים אסור להסתכל בהם, וכן כתב בשו"ת תבואות שמ"ש (אה"ע קל"ח) "לא אסרו לאשה שתתפפה כל מה שתוכל רק שיהיה בהיתר, ועל האנשים לשמור עצמם שלא יביטו בהן". ממילא ברור שאין חובת הסתרה על מקום שכבר מכוסה ואין אפשרות לראות דרכו את בשרה, אלא שיש לברר אם יש תוספת מעלה בכיסוי נוסף המטשטש את צורת הגוף.

לכאורה יש להוכיח שיש מעלה בכיסוי העודף על מה שנצרך, שהרי אמרו חז"ל שבמקום שנוהגים שהנשים מכסות את הפנים פרט לעינים הצנועות עוטפות אף את אחת מהעינים (שבת פ'. צנועות כוחלות עין אחת, ראה ברש"י) - ונמצא שיש מעלה בכיסוי הגוף מעבר לנצרך, אלא שמעלה זו אמורה דוקא במקום שצורת כיסוי זו מקובלת וממילא הדבר אינו מעורר תמהון, אולם במקום שאין הדבר מקובל הרי שהוא מושך תשומת לב, ותשומת לב זו היא פריצות שהרי הגדרת פריצות היא התנהגות המעוררת תשומת לב של גברים אליה ועל ידי כך יצרם מתעורר (רש"י סוטה מ"ח. כאש, וכן ראה ברלב"ג משלי ו' כ"ה), וככל שהמעשה יותר אינו מקובל - הרי שדרושה עזות כדי לעשותו וממילא נחשב כפריצות יותר גדולה, כפי שמצאנו שבביתא ובחצרה התירו לאשה להיות גלוית שער [לפי הבבלי, ולפני התגלות הזהרה], וכשיוצאת מחצר לחצר דרך מבוי הצריכה כיסוי מסויים, וכשיוצאת למקום שמצויים בו רבים הצריכה כיסוי מלא, וכן ראיתי במאמר הגר"א פולק (בירחון אור ישראל כ"ב) שמהות "צניעות" ו"פריצות" אינה מצד הכשלת הגברים אלא מצד האשה, כפי שמצאנו ענייני צניעות גם באדם הנמצא לבדו בחדרו - כי צניעות היא ענין פנימי של בוש והנהגה בדרך עדינה, ומהות גדר התנהגות בפריצות היא פריקת עול מסווה הבושה מבת ישראל, ולכן נחשבת כפרוצה אף אם במקרה לא היה שום גבר ברחוב שהרי העיזה ללכת כך במקום שאפשר שיראוה, וברור שכשגברים רואים אותה יש בזה יותר עזות וחוסר צניעות מצידה, ונמצא שפריצות אינה חסרון כיסוי אלא התבלטות, וצניעות אינה עודף כיסוי אלא חוסר התבלטות. מאותה סיבה יש להחשיב כפריצות גם קול דיבור רעשני [נאום, פלאפון...], בגד בצבעים רועשים ומנצנצים או בגיזרה משונה, לבישת בגדים שאין נהוג ללבושם באותו מקום [כגון חלוק ברחוב], חבישת כיסוי שער המושך תשומת לב כגון שיש בו פייטים מנצנצים או שהוא בעל צורה משונה [כובע שעליו מגדל וכדו'] או פאה ארוכה ומתנפנפת או שאינה סימטרית או בעלת מראה רטוב וכדו', וכן איפור רועש או בולט, בושם נודף, ועמידה במקום מרכזי -

מאחר והם גורמים להבלטה ולמשיכת תשומת לב אף שאינם בהכרח חשיפה של גופה, והגע בעצמך כיצד יתקבל שאשה תלבש שמלת כלה ברחוב - אף שגופה מוסתר, ונמצא שבמקומות שחבישת השאל אינה מקובלת אלא היא מעוררת תמהון ומשיכת תשומת לב - היתרון שיש בכיסוי עורף הופך לחסרון ניכר בכך שהשאל מושך את תשומת לב הגברים, וממילא לכישה השאל במקומות אלו מהוה מעשה פריצות; יתכן שניתן אף להוכיח את עקרון זה ממה שמצאנו "וַתִּסָּר בְּגָדֶיהָ אֶלְמָנוּתָהּ מַעְלֶיהָ וַתִּכְסֶּה בְּצַעֲרֶיהָ וַתִּתְעַלֶּף וַתִּשָּׁב בְּפֶתַח עֵינֶיהָ אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תַּמְנָתָהּ... וַיִּרְאָה יְהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה... וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ" ופירש"י שתמר כסתה פניה שלא יכיר בה, ובכ"ז יהודה חשבה לזונה מאחר וישבה בפרשת דרכים - ולמדנו מכאן שכיסוי הפנים לא גרם שיהודה לא יטה אליה מאחר והישיבה בפרשת דרכים מעוררת. בחוברת "צעד אחד פנימה" השיג על דברי שאף אם אשה הלובשת שאל היא חריגה אולם דומה היא לעמוד חשמל חריג שאינו גורם משיכה ~ ויש להשיב על דבריו שגברים נמשכים לאשה לא רק בעקבות צורת גופה אלא גם בעקבות דבר המזכיר אותה, כפי שחז"ל אסרו להסתכל על בגדי צבע של אשה שמכירה (ע"ז כ:*) או ללכת אחרי אשה ברחוב [גם בזמננו שמסתבר שהנשים נהגו ללבוש בגדים צנועים לפחות כמו שאל], ומה שכתב "צא וראה מהי תחושת האנשים בזה" מוכיח שלא שוחח עם האנשים הגרים במקום שלבוש זה הוא חריג - הרוגזים על לבוש זה.

ה בקרב לובשות השאל המודרניות מצאנו נשים העושות כן בניגוד לרצונו האמיתי של בעליהן, ואשה זו מועלת בתפקידה לעשות רצון בעלה, וגורמת ליצור שלא יהיה מפויס, ונמצא ש"חומרית" הופכת ל"קולת", כפי שמצאנו שבעלה רשאי לדרוש ממנה להיות לבושה באופן מיטבי ולכן מותר לו להפר את נדרה אם נדרה שלא ללבוש בגד רקמה וכדו', והפרת שלום הבית בודאי נחשבת לחובתה ולא לזכותה, ואין בכח ה"מצוה" לכפר על הריסת שלום ביתה ועל העמדת בעלה בנסינות רבים בכך שאשתו אינה יפה בעיניו בעוד שנשים זרות ממשיכות להראות נאות. כמובן שסעיף זה אינו נוגע לאשה שבעלה דוחף אותה ללבוש שאל.

ד ברור שאסור לבעל לדרוש מאשתו ללבוש שאל במקום שאין הדבר מקובל אם אינה באמת מעוניינת בזה שהרי במה שמאלץ אותה להיות שונה מחברותיה גורם לה צער רב, וכבר לימדנו חכמים שגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה (שבת פ"א:). כמובן שסעיף זה אינו נוגע לאשה המעוניינת בעצמה ללבוש שאל.

ה עוד מצוי בקרב לובשות השאל שעושות כן מאחר ומדמות בנפשו שהקב"ה מעוניין בלבישת השאל כ"כפרה" על עברה והחילוני אשר בוזבז בעיסוק מוגזם ביופי ובפריצות, ויש להן לדעת שהטבע הנשי שונה במאד מהטבע הגברי גם בכך שאצל האשה הצורך להיות יפה בעיניה בעיני בעלה ובעיני חברותיה הוא צורך וכח חזק מאד הטבוע באופיה, והיופי אינו פגם לאשה - כפי שנאמר על שרה "שהכל סכין ביפיה" [ראה בפסיקתא זוטרותא בהעלותך דף ק"ג: שהראה על כך שנאמר ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה], והגישה שיש לאשה להתכער בניגוד לטבעה כבר הפילה חללים רבים בקרב הבעלים, בקרב הנשים עצמן, ובקרב בנותיהן שמרדו לכיוון ההפוך; את כח זה חז"ל לא דיכאו ולא מנעו את העיסוק ביופי אף למי שאינה נשואה (קדושין ל"א:; וראה מו"ק ט: שאפילו בזמננו העומדת על קברה, וראה שם שטרחו ללמדנו כיצד מסירים שער), ואף בימי אבלה התירו לבוגרת להתאפר (תענית י"ג:), ועשיית התכשיטין לאשה שבעלה במדינת הים הוחשבה בעיני חז"ל יותר מנתינת צדקה מממונו, וכאשר הבעל השתטה - פוסקין לאשתו תכשיטין מממונו אף שאין כאן בעל הראוי להתקשט לפניו (כתובות מ"ה, ט"ז אה"ע ע' ז) - מכאן שיופי שבח הוא לאשה ולא גנאי, וידוע היטב מתוך הנסיון שמלחמה חזיתית כנגד המוטבע באופי בד"כ סופה כשלון ועלולה להוביל להתפרצות היצר בצורה חמורה יותר; אמנם במדרש (תנחומא וישלח ה') כתוב "רבנן אמרי אף בחול אסור לצאת בהן לר"ה מפני שהעם מסתכלין בה ופגם הוא לאשה שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן לתוך ביתה שאין נותנין פרצה לפני הכשר, ביותר לפני הגנב..." אך ברור שאין זה כי אם על צד המעלה במקום שהדבר מקובל כפי שאמרו שם "לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא לרחוב שלא תכשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש", אולם כיום גם הצנועות אינן מקפידות שלא לצאת לרחוב, וכשיוצאות - יוצאות מטופחות באופן עדין ומכובד שאינו אמור לעורר תשומת לב.

ה חלק מלובשות השאל מקוות שבנותיהן תמשכנה את מסורת אמותיהן בלבישת שאל לכשתגדלנה, אולם תאוריה זו אינה עומדת במבחן המציאות, ובמקרים רבים דוגמא אישית עלולה ליצור תגובת נגד חריפה לכיוון ההפוך - שהרי החניך מושפע לא ממה שמראים לו אלא ממה שהוא קולט, ובת המרגישה שאמא שלה אינה יפה כשכנותיה הנראות צנועות ונאות ללא שאל המפחית מיופיה [וכל שכן כאשר אמא שלה מזניחה את הופעתה הכללית] - הרי במקרים רבים נוצרת אצלה שאיפה חזקה לנהוג אחרת לכשתוכל, ולאחר נישואיה [או הרבה קודם לכן] פורקת היא עול ומתלבשת בחוסר צניעות ומתאפרת באיפור גס וכדו', רח"ל, ודוקא בת שראתה אמא שמשדלת להיות תמיד מטופחת ונאה אך בגדרי הצניעות הראויים [אינה מעוררת תשומת לב] - עשויה לשאוף לחקות את הנהגתה המכובדת והיפה, כנודע מתוך הנסיון; וכל שכן שמה שחלקן "מהדרות" לעטות שאל על בנותיהן הפנויות בחושבן שבת שתתרגל להיות שונה מחברותיה תחפוץ לנהוג כן גם כשתגדל עלול לגרום בדיוק את ההיפך מהמצופה - שבת זו תשאף להגיע ליום שבו תוכל שלא להיות שונה, וכשתמרוד במנהגי אמה עלולה לפרוץ פרצות רחבות עוד יותר, רח"ל.

ה הלובשת שאל מתוך תחושת צדיקות יש לחוש בה משום גאווה והתנשאות, שהרי מראה בעצמה שטובה היא יותר מהאחרות, וראה ב"ק (פ"א:*) שרבי ורבי חייא הלכו בשדה שבצידי הדרכים משום שהיו מהמורות בדרך [והדבר מותר על פי תקנת עזרא], ורבי יהודה בן קנוסא הלך לפניו בדרך, ושאל רבי את רבי חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפניו, ולאחר שהוברר שאדם גדול הוא וכל מעשיו לשם שמים אמרו שלולא כן היה ראוי לנדותו, והסביר המהרש"ל (ים של שלמה מ"א) שמכאן מוכח שראוי לנדות תלמיד חכם שמתייחר ומחמיר בדין שפשט היתרו בכל ישראל. ומצוי שלובשות השאל מפנימות גאווה והתנשאות ובכך מצליחות להתגבר

על הסתירה בין מראה עיניה שרוב הרבניות אינן לבושות כמותה לבין מה שהיא נוהגת - וגאווה זו מסוכנת שבעתיים שהרי לא תהיה יותר מושפעת כלל מרבנים ומרבניות, ובכך מנתקת את עצמה מהקשר הברוך בין עם ישראל למסורתו. מאחר ואשה זו מרגילה את עצמה למצוא לעצמה דרך ל"עבודת השם" לפי הבנתה ואינה מכפיפה את דעתה לדעת רבנים ואנשי חינוך ידועי שם - הרי שתחל להמציא בעצמה עוד חומרות נוספות, ומתוך כך תגיע גם להקלות בדברים חמורים - הכל מפני שאינה מכפיפה את עצמה, ומה חמורות התוצאות של אשה הקובעת לעצמה את הנהגותיה [ואף שנשים אלו תמיד תמצאנה מי שיאמר כמותן שהרי גוונים רבים לרבני ישראל - אולם המקובל בעם ישראל מזדוירות שרבני הקהילה או השכונה הם הקובעים את הנהגת מקומם, ולא יעלה על הדעת שאשה תנהג בניגוד לדעת מרא דאתרא אף אם מצאה רב אחר שיאמר כמו רצונותיה, ואף בקרב גדולי הדור מקובל להשאיר את קביעת הנהגת המקום ביד רבני המקום].

ח" וכן ישאל השואל "על מה הרעש - הרי מה רע בכך שנשים מקבלות עליהן חומרות" - שואל זה מראה בעצמו שאינו מבין מה היא חומרא ראויה ומה היא חומרא שאינה ראויה. חומרא בריאה הבונה את עבודת השם היא חומרא שהיא תוצאה של התקדמות פנימית בעבודת השם, חומרא הנובעת מעלייה נעשית בשמחה, וכלל אין לעושה החומרא נטיה שהנהגתו תראה לסובבים אותו, ואדרבה במסותרים תשמח נפשו כשאין רואים לחומרתו כי אז החומרא מעידה שהתקדמותו היא פנימית ואמיתית [ראה מאירי סוכה מ"ט: "לעולם יזהר אדם לעשות כל עניניו בהצנע ובחשאי ולא דרך המייה ופרסום יתר - אפילו הוצאת המת והכנסת כלה שאין דרכן בהצנע יספוד במדה נאה ויעשה שמחתו במדה בינונית, והוא שדרשו והצנע לכת זו הוצאת המת והכנסת כלה - ומה דברים שדרכן בפרסום אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעה כגון צדקה ודברי תורה לא כל שכן"], ואדרבה ישאף שלא להראות חריג כי אז עלול הוא להחשד שחומרתו היא חיצונית בלבד כמנהג החקיינים; חומרא בריאה אינה פוגמת בשמחת החיים בהיותה תוספת על עבודת השם הפנימית ולא תחליף אליה. ואילו חומרא שאינה ראויה היא הנהגה חיצונית אשר איננה מעידה על התקדמות פנימית אמיתית אלא על מעשה חיקוי, ואדרבה - הנוהג בחומרא חיצונית שש ושמה כאשר יש הרואים אותו בחומרתו שהרי בכך מקבל אישור שאדם "מחמיר" הוא וממילא פטור הוא מהתקדמות פנימית, אדם כזה נועל בפני עצמו את דלתות העליה הפנימית האמיתית שהרי עסוק הוא בבניית תדמית חיצונית שאינה מעידה מאומה על דרגתו האמיתית, אדם זה לא יחוש לאזהרת חז"ל (דרך ארץ ד' ה') "לא יהא אדם ער בין הישנים, ולא ישן בין הערים, ולא בוכה בין השוחקים, ולא שוחק בין הבוכים, ולא יושב בין העומדים, ולא עומד בין היושבים, ולא קורא בין השונים, ולא שונה בין הקוראים - כללו של דבר לא ישנה אדם מדעת הבריות", אדם זה גם לא יבין מדוע מר עוקבא העיד על עצמו שהוא חומץ בן יין כנגד אביו שהרי אביו לא אכל גבינה ביום שאכל בשר, ואילו הוא אוכל בסעודה אחרת (חולין ק"ה). - ולא פשוט חיקה את הנהגת אביו; חומרא שאינה ראויה גוררת אחריה סתירות בהתנהגות - שבדברים מסויימים הוא מחמיר אך בדברים אחרים או אף חמורים יותר מיקל הוא - הכל לפי דעתו של רואה, ובגרמניה היו אומרים שהכפתורים צריכים להתאים למעיל - ואינו מתאים שיהיו כפתורי זהב במעיל מרופט; חומרא שאינה ראויה גוררת אחריה מתח ועצבנות שהרי אינה מתאימה לדרגתו הפנימית האמיתית, ויש לאדם לדעת שכוחותיו וזמנו מוגבלים ומצומצמים - ואם משקיע את כחו וזמנו במה שאינו ראוי - לא נשאר לו כח זמן וחשק לעבודה פנימית עמוקה; חומרא שאינה ראויה לעתים אף גוררת גאווה והתנשאות על ה"פושעים" שאין נוהגים בחומרא זה, ומצוי שבעל החומרא יקטרג על מי שאינו בדרגתו הרמה, ויהא סר וזעף עליהם. אשה המבקשת להתחזק בצניעות - תחת אשר תלבש שאל ותהיה חריגה מוטב לה שלא תנהג ברכב, שלא תרבה מילים עם המוכר, שלא תשב על הספסל ברחוב, שלא תשוחח בקול עם חברה או בפלאפון, שתלך לחנות רק בשעה שהגברים אינם מצויים, שתמנע מלהעמד לשוחח באמצע הרחוב ושתמנע מלהכנס לחנות צפופה המיועדת לגברים [כגון חנות לחומרי בנין וכדו'] - הנהגות אלו הן פנימיות היות ואין מבחינים שמפני הצניעות הן נעשות, ואם כבר בוחרת לחקות אחרים - מדוע לחקות את נשות העבר בכך שלבשו שאל ולא לחקות נשים המוחזקות בצניעות שאינן לובשות שאל אלא מסתירות את עצמן באמת. גם השובשת שאל ובוחרת להתבלט - בחורף יכולה היא ללבוש מעיל, ובכך גם תהיה מכוסה וגם תהיה צנועה.

מה שישנם המנסים לחדש מנהג חבישת שאל במקומות שאין הדבר מקובל - אף שיש יתרון מסויים בכיסוי הגוף העודף ובכך שתווי הגוף מוטשטשים - אולם אין שום חיוב לנהוג כן במקומות שאין הדבר מקובל, והחסרונות שיש בחבישת השאל במקומות שאינם מקובלים ללבוש גדולים מהיתרונות - שהרי השאל גורם למשיכת תשומת לב, לעתים הורס את שלום הבית, לעתים גורם לאשה לדכא את האופי המוטבע בנושים להתייפות - ובכך מופרת שלוותה ושמחתה, גורם לה להפנים גאווה והתנשאות, מנתק אותה מהכפיפות לרבנים, וחינוך בנותיה עלול להתקלקל מאד בראותן את הנהגתה החריגה של אמן.